

กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น:
กรณีศึกษา "เพลงโหม่งฟาง" ของจังหวัดตราด

จามร พงษ์ไพบูลย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

กรกฎาคม 2550

ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ จามร พงษ์ไพบูลย์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

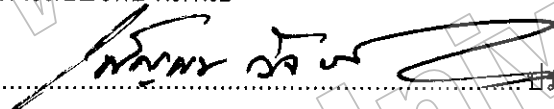
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทรชลี มาพุท)

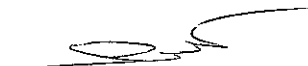

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมโภชน์ อเนกสุข)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เต๊ะขันหมาก)

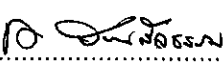
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์เพ็ญแข จิณสุนทร)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทรชลี มาพุท)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมโภชน์ อเนกสุข)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เต๊ะขันหมาก)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.กุลลาบ รัตนสังกร)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประทุม ม่วงมี)

วันที่...๗...เดือน...กันยายน...พ.ศ. 2550

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา

จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

ประจำภาคปลาย ปีการศึกษา 2549

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ชลี มาพูนท อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมโภชน์ อเนกสุข และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เต๊ะชันหมาก อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์เพ็ญแข วัจนสุนทร ที่กรุณาได้รับเป็นประธานการสอบ วิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.กุลลาภ รัตนสังสรรค์ และคณะกรรมการสอบปากเปล่า ทุกท่านที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณพ่อเพลง แม่เพลง กลุ่มศิลปินพื้นบ้านจังหวัดตราด ผู้ทรงภูมิปัญญา เพลงพื้นบ้านทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้ง ท่านที่มีได้เอย่ยนามในที่นี้ ที่มีส่วนช่วยให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือ ซึ่งมีส่วนทำให้การทำ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประสบผลสำเร็จ

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อประทุม ครูทอริญ บิดาของผู้วิจัย รวมทั้งสมาชิกในครอบครัว เพื่อน ๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนและส่งเสริม ด้านวิชาการ รวมทั้งเป็นกำลังใจให้ทั้งทางตรงและทางอ้อมในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จ ด้วยดี

จามร พงษ์ไพบูลย์

47912061: สาขาวิชา: พัฒนศึกษา; ศศ.ม. (พัฒนศึกษา)

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนรู้/ สืบทอด/ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จามร พงษ์ไพบูลย์: กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา
“เพลงโหงฟาง” ของจังหวัดตราด (LEARNING AND TRANSMITTING PROCSES OF
LOCAL WISDOM: A CASE STUDY ON HONGFANG FOLKSONG IN TRAT PROVINCE)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: จันทรชลี มาพุทธ, ค.ด., กาลัก เต๊ะชั้นหมาก, ค.ด., สมโภชน์
อนนทสุข, กศ.ด. 140 หน้า. ปี พ.ศ. 2550

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การให้ความหมายของการเรียนรู้และสืบทอด
ภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหงฟาง” ของจังหวัดตราด 2) ประสบการณ์ในการเรียนรู้และสืบทอด
ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) แนวทางการธำรง
รักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหงฟาง” ในจังหวัดตราด ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) โดยทำการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน จำนวน 31 คน เลือกกลุ่มตัวอย่าง
แบบเจาะจง เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบไม่มี
ส่วนร่วม และบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การให้ความหมายของการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหงฟาง”
หมายถึง การรับรู้และสามารถเล่นและร้องได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน โดยผ่านการถ่ายทอด
จากบุคคลในชุมชนหรือครอบครัว
2. ประสบการณ์ในการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทั้งแบบทางตรง และ
แบบทางอ้อม มีการสืบทอดโดยวิธีครูพักลักจำ และฝึกปฏิบัติจริง
3. กระบวนการเรียนรู้และสืบทอด มี 4 ขั้นตอนสำคัญคือ ขั้นตอนที่ 1 สร้างความรู้
ความเข้าใจ ขั้นตอนที่ 2 ฝึกปฏิบัติจริง ขั้นตอนที่ 3 ปรับปรุงแก้ไข และขั้นตอนที่ 4 นำไป
ประยุกต์ใช้
4. แนวทางการธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหงฟาง” ทำได้โดย การมี
ส่วนร่วมระหว่างชุมชนและสถานศึกษา, จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่

47912061: MAJOR: DEVELOPMENT STUDIES; M.A. (DEVELOPMENT STUDIES)

KEYWORDS: LEARNING/ TRANSMITTING/ LOCAL WISDOM

CHARMORN PONGPAIBOON: LEARNING AND TRANSMITTING PROCESS OF LOCAL WISDOM: A CASE STUDY ON HONGFANG FOLKSONG IN TRAT PROVINCE. ADVISORY COMMITTEE: CHANCHALEE MAPUDH, Ph.D., KASAK TEKHAMMAG, Ph.D., AND SOMPOCH ANEGASUKHA, Ed.D. 140 P. 2007.

The objectives of this research were to study. 1) the definition of learning and transmitting local wisdom. 2) experience in learning and transmitting local wisdom. 3) learning process and transmitting process of local wisdom 4) the guideline for preserving local wisdom, "Hongfang Folksong" in Trat Province. This study was a qualitative research from 31 key informants by purposive random sampling, data collected by studied of document in-dept interview, non-participant observation, and field note, content analysis technique was used for analyze data.

The findings were:

1. The definition of learning and transmitting local wisdom, "Hong Fang" was perception and capability in performing and singing the song with traditional style that transmitted from persons in families or communities.
2. The experience in learning local wisdom was directly and indirectly, the wisdom transmitted by learning from observation and actual practice.
3. Learning and transmitting process was composed of 4 steps, step 1: learning and understanding, step 2: practicing, step 3: improving, and step 4: implementing.
4. The guidelines for preserving local wisdom, "Hongfang Folksong" were: close cooperation between school and community, construction of local curriculum and publication of instructional materials.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	10
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และสืบทอด.....	15
ลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมประเพณีไทย.....	26
ความหมายและความเข้าใจเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน.....	33
ความเป็นมาของเพลงโหม่งฟางจังหวัดตราด.....	42
ภูมิหลังทางภูมิศาสตร์ สังคมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของจังหวัดตราด.....	44
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	49
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	58
การเลือกพื้นที่ในการศึกษา.....	58
การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	58
การรวบรวมข้อมูล.....	59
การตรวจสอบข้อมูล.....	61
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	62

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	63
ข้อมูลทั่วไป.....	64
การให้ความหมายของกระบวนการเรียนรู้และการสืบทอด.....	73
ประสบการณ์ในการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหงฟาง”.....	74
กระบวนการเรียนรู้และการสืบทอด “เพลงโหงฟาง”.....	78
แนวทางในการธำรงรักษา “เพลงโหงฟาง”.....	85
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	90
สรุปผลการวิจัย.....	90
กระบวนการเรียนรู้และการสืบทอด “เพลงโหงฟาง”.....	91
แนวทางในการธำรงรักษา “เพลงโหงฟาง”.....	92
อภิปรายผล.....	92
ข้อเสนอแนะ.....	97
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป.....	98
บรรณานุกรม.....	99
ภาคผนวก.....	108
ภาคผนวก ก.....	109
ภาคผนวก ข.....	113
ภาคผนวก ค.....	119
ภาคผนวก ง.....	128
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	140

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ข้อมูลผลผลิตข้าวนาปีรวมทั้งจังหวัด ปี 2548.....	48
2 รายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	60
3 รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	110
4 การรวบรวมข้อมูลบันทึกจากผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน.....	117

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
2 แผนที่จังหวัดตราด.....	45
3 การทำขวัญข้าว.....	65
4 ตำแหน่งที่พวนควายบนลานนวดข้าว.....	67
5 การแสดงเพลงโหม่งฟางในงานวันอนุรักษ์มรดกไทย ณ เวทีกลางแจ้ง ศูนย์จำหน่าย สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดตราด พ.ศ. 2548.....	70
6 ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้และการสืบทอด.....	84
7 นายเฟื่อง ใจเที่ยง พ่อเพลงตำบลหนองโสน.....	130
8 พ่อเพลง-แม่เพลงกลุ่มบ้านเป็ดใน.....	131
9 พ่อเพลง-แม่เพลงกลุ่มบ้านเป็ดใน.....	131
10 นายบุญเลียม รัตนวาร์.....	132
11 นายนิคม หนูจักร.....	133
12 นางสมาน หนูจักร.....	133
13 นายแว อยู่เกษม.....	134
14 นายอุทัย เจริญพืช.....	135
15 นายสิม เกษโกวิท.....	136
16 นายประสูตร ช่วงเวฬุวรรณ.....	137
17 นายประโยชน์ เรืองศิลป์.....	137
18 นายประเสริฐ นาคแสง.....	137
19 พ่อเพลง-แม่เพลงบ้านพรงลำบิด.....	138
20 พ่อเพลง-แม่เพลงบ้านพรงลำบิด.....	138
21 นายทวีวัฒน์ ระลึกชอบ.....	139